

*Dla Macieja.
za podróż jedną gondolą i żeglujące obłoki z bliska*

PRZEWODNICZĄCY KOMITETU REDAKCYJNEGO
WYDAWNICTWA POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ

Dariusz Mikielewicz

REDAKTOR PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Michał Szydłowski

RECENZENCI

Marian Gorynia

Janusz Żurek

REDAKCJA JĘZYKOWA

Agnieszka Frankiewicz

SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI

Ireneusz Jelonek

Wydano za zgodą

Rektora Politechniki Gdańskiej

Oferta wydawnicza Politechniki Gdańskiej jest dostępna pod adresem
<https://www.sklep.pg.edu.pl>

Utwór nie może być powielany i rozpowszechniany, w jakiegokolwiek formie
i w jakiegokolwiek sposób, bez pisemnej zgody wydawcy

© Copyright by Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej
Gdańsk 2019

ISBN 978-83-7348-792-5

Hanna G. Adamkiewicz

KONKURENCYJNOŚĆ MIĘDZYNARODOWA KRAJÓW

Na lotnisku grało pięć orkiestr i pięć balonów stratosferycznych odrywało się właśnie od ziemi. Młynek popatrzył do góry na żeglujące obłoki i nagle tak mocno zachciało mu się zobaczyć żeglujące obłoki z bliska, że, sam nie wiedząc, co robi, wskoczył do gondoli balonu. [...] Balon szybko sunął do nieba, pozostałe cztery balony również. Tłumy zebrane na lotnisku powiewały chusteczkami, pięć orkiestr grało „Marsza Wielkich Uczonych”. Bo w pięciu gondolach pięciu balonów odlatywali wielcy uczeni, aby tam, wysoko, nad ziemią, dokonać trudnych i pożytecznych pomiarów.

Konstanty Ildefons Gałczyński, *Młynek do kawy*, S.W. „Czytelnik”, Warszawa 1958, s. 30.

Spis treści

Wprowadzenie	7
1. Konkurencyjność międzynarodowa jako wyzwanie dla teorii ekonomii.....	11
1.1. Uwagi wprowadzające	11
1.2. Rodowód koncepcji konkurencyjności międzynarodowej	12
1.3. Konkurencyjność międzynarodowa a dobrobyt i produktywność makroekonomiczna	25
1.4. Ekonomiczne podstawy konkurencyjności międzynarodowej	38
Wnioski – teoretyczne aspekty konkurencyjności międzynarodowej	41
2. Metodologia pomiaru konkurencyjności międzynarodowej i jej ocena.....	45
2.1. Uwagi wprowadzające	45
2.2. Główne założenia metodologiczne pomiaru konkurencyjności międzynarodowej	46
2.3. Krytyczna analiza konstrukcji wskaźnika <i>Global Competitiveness Index</i>	55
Wnioski – interpretacyjne pułapki rankingów krajów według wskaźnika <i>Global Competitiveness Index</i>	82
3. Konkurencyjność międzynarodowa kraju z perspektywy mikroekonomicznej.....	87
3.1. Uwagi wprowadzające	87
3.2. Znaczenie makrootoczenia w kształtowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw	88
3.3. Znaczenie mikrootoczenia w kształtowaniu konkurencyjności przedsiębiorstw	97
3.4. Międzynarodowa konkurencyjność makrootoczenia przedsiębiorstw	101
3.5. Międzynarodowa konkurencyjność mikrootoczenia przedsiębiorstw	112
Wnioski – koncepcja międzynarodowej konkurencyjności czynnikowej kraju	114
4. Konkurencyjność międzynarodowa kraju z perspektywy makroekonomicznej.....	119
4.1. Uwagi wprowadzające	119
4.2. Mierniki wzrostu i produktywności makroekonomicznej w badaniach porównawczych	120
4.3. Wymiana międzynarodowa z uwzględnieniem bezpośrednich inwestycji zagranicznych	126
Wnioski – koncepcja międzynarodowej konkurencyjności wynikowej kraju	130
5. Identyfikacja wymiarów międzynarodowej konkurencyjności czynnikowej kraju....	133
5.1. Uwagi wprowadzające	133
5.2. Konkurencyjność międzynarodowa kraju – ujęcie holistyczne	134

5.3. Weryfikacja komponentów filarów pomiaru wskaźnika <i>Global Competitiveness Index</i> z perspektywy międzynarodowej konkurencyjności czynnikowej i wynikowej	136
5.4. Podstawowe założenia analizy głównych składowych	142
5.5. Wstępna selekcja danych w celu wyznaczenia głównych składowych	146
5.6. Identyfikacja głównych składowych	149
5.7. Wyznaczanie wartości głównych składowych	160
Wnioski – ocena rankingów krajów według wskaźnika <i>Global Competitiveness Index</i> oraz według indeksów międzynarodowej konkurencyjności czynnikowej	166
6. Praktyka pomiaru produktywności makroekonomicznej	179
6.1. Uwagi wprowadzające	179
6.2. Pomiar produktu realnego według metodologii PWT8 i PWT9 – analiza danych	181
6.3. Pomiar kapitału fizycznego w PWT8 i w PWT9	185
6.4. Pomiar zatrudnienia w PWT8 i w PWT9	191
6.5. Pomiar kapitału ludzkiego w PWT8 i w PWT9	193
6.6. Mierniki udziału pracy w GDP prezentowane w PWT8 i w PWT9	196
6.7. Mierniki postępu technicznego w PWT8 i w PWT9	201
Wnioski – przydatność mierników bazy <i>Penn World Tables</i> do weryfikacji metodologii <i>World Economic Forum</i>	209
7. Ocena indeksów konkurencyjności międzynarodowej i ich związki z produktywnością makroekonomiczną.....	211
7.1. Wprowadzenie	211
7.2. Rozkłady produktywności czynników produkcji w ustalonej kohorcie krajów .	212
7.3. Zależności między konkurencyjnością międzynarodową i produktywnością pracy	218
7.4. Modele panelowe w opisie związków między konkurencyjnością międzynarodową i produktywnością pracy – uwagi teoretyczne	222
7.5. Wyniki estymacji modeli panelowych z jedną zmienną niezależną	224
7.6. Wyniki estymacji modeli panelowych z wieloma zmiennymi niezależnymi	232
Wnioski – ocena wyników estymacji modeli panelowych	243
WNIOSKI KOŃCOWE I REKOMENDACJE	247
Aneks A	267
Aneks B	290
SPIS TABEL	307
SPIS RYSUNKÓW	310
BIBLIOGRAFIA	313

Wprowadzenie

Mimo dużej aktywności naukowej ekonomistów zajmujących się problematyką *konkurencyjności międzynarodowej* nie przedstawiono dotąd jednoznacznego i niekwestionowanego stanowiska, które wskazywałoby, w jakim nurcie myśli ekonomicznej można ją umiejscowić. Ponadto, pojęcie to jest powszechnie stosowane w publikacjach, które nie mają charakteru opracowań naukowych. Ten ostatni aspekt dotyczy głównie doniesień prasowych, w których wykorzystuje się coroczne rankingi krajów w celu uzasadnienia realizowanej polityki gospodarczej lub jej krytyki.

Instytucjami wiodącymi w badaniach fenomenu zwanego *konkurencyjnością międzynarodową* są: Światowe Forum Ekonomiczne (ang. World Economic Forum – WEF) oraz Międzynarodowy Instytut Rozwoju Zarządzania (ang. Institute for Management Development – IMD). Od kilkudziesięciu już lat obie instytucje publikują raporty prezentujące międzynarodowe zestawienia rankingowe. Opracowania te są sporządzane według odmiennych metodologii pomiaru wskaźnika, który jest podstawą analiz porównawczych, ale w obu wypadkach punkt odniesienia stanowi produktywność makroekonomiczna.

W niniejszej monografii za podstawę badań autorskich związanych z konkurencyjnością międzynarodową przyjęto raporty WEF. Zaważył na tym fakt, że w publikacjach WEF rankinguje się około stu czterdziestu państw ze wszystkich regionów świata, natomiast raporty IMD obejmują około sześćdziesięciu krajów wysoko rozwiniętych. Liczba krajów jest główną przesłanką wyboru raportów WEF jako podstawy rozważań prezentowanych w niniejszej monografii.

Pod pojęciem *konkurencyjności międzynarodowej* WEF rozumie zbiór instytucji, polityk i czynników determinujący poziom produktywności gospodarki, który wyznacza poziom dobrobytu osiągany przez dany kraj¹. Od pierwszego raportu, opublikowanego w 1979 roku, WEF zawsze wiązało konkurencyjność międzynarodową z produktywnością makroekonomiczną. Stanowisko to, niezmiennie od dziesięcioleci, skłoniło Paula Robina Krugmana (1994) do podważenia zasadności rozwijania tego nurtu badawczego.

---

¹ „We define *competitiveness* as the set of institutions, policies, and factors that determine the level of productivity of an economy, which in turn sets the level of prosperity that the country can achieve” (*The Global Competitiveness Report 2017–2018*, 2017, s. 10).

W ostrej polemice argumentował, że jeżeli konkurencyjność międzynarodowa jest determinantem produktywności makroekonomicznej, to ta ostatnia kategoria jest pojęciem jednoznacznie zdefiniowanym. Ponadto produktywność stanowi przedmiot pomiaru, umożliwiającą prowadzenie badań, które są osadzone w wielu obszarach teorii ekonomii. Krugman postulował daleko idącą ostrożność w utożsamianiu konkurencyjności międzynarodowej z produktywnością makroekonomiczną.

W rozdziale pierwszym przedstawiono rozważania związane z teoretycznymi aspektami konkurencyjności międzynarodowej. Podjęto w nim próbę posadowienia tych zagadnień we współczesnych nurtach myśli ekonomicznej, z uwzględnieniem następujących dziedzin szczegółowych: teoria wzrostu i rozwoju gospodarczego, ekonomia instytucjonalna, ekonomia międzynarodowa, handel zagraniczny oraz teoria dobrobytu z zagadnieniami dotyczącymi oceny jakości i standardu życia obywateli. Po czterdziestu latach rozwijania badań nad konkurencyjnością międzynarodową przez liczne instytucje (nie tylko przez WEF oraz IMD) i wielu ekonomistów można zauważyć, że podważanie celowości ich prowadzenia nie znajduje uzasadnienia. Oczywiście, nadal występują kwestie, które budzą wątpliwości, są one jednak podstawą do stawiania kolejnych pytań oraz formułowania konsekwentnych hipotez. Na zakończenie rozdziału pierwszego zaproponowano autorską definicję pojęcia *konkurencyjności międzynarodowej kraju*, która nawiązuje do dorobku naukowego w tym obszarze.

Jak już wspomniano, głównym argumentem przemawiającym za przyjęciem raportów dotyczących konkurencyjności międzynarodowej opracowywanych przez WEF jako podstawy rozważań w niniejszej monografii jest fakt, że każdego roku zestawienia rankingowe WEF obejmują prawie siedemdziesiąt pięć procent krajów świata. Dlatego w rozdziale drugim omówiono szczegółowo proponowaną przez tę instytucję metodologię pomiaru globalnego indeksu konkurencyjności (ang. *Global Competitiveness Index* – GCI). Podjęto w nim również próbę krytycznej oceny wskaźnika GCI, z uwzględnieniem interpretacyjnych pułapek rankingów, które są efektem jego stosowania.

Krytyczna analiza metodologii pomiaru GCI dała asumpt do czerpania z dorobku naukowego związanego z ujęciami otoczenia dalszego i bliższego przedsiębiorstwa. W kolejnych rozdziałach (trzecim i czwartym) zaproponowano, zgodną z zasadami i rygorami poprawnej klasyfikacji, koncepcję międzynarodowej konkurencyjności czynnikowej i wynikowej kraju, utożsamiając tę ostatnią z konkurencyjnością gospodarki narodowej.

Korzystając z dostępnego materiału źródłowego, jakim są raporty WEF, podjęto próbę pogrupowania stu czternastu szczegółowych podfilarów GCI, wyróżniając komponenty świadczące o międzynarodowej konkurencyjności gospodarki narodowej (czyli konkurencyjności wynikowej) oraz podgrupy o charakterze międzynarodowej

konkurencyjności czynnikowej. Nie pominięto żadnego z podfilarów. Każdy z nich został, zgodnie z przyjętymi kryteriami klasyfikacji, przyporządkowany do konkretnej grupy wyróżnionych rodzajów konkurencyjności międzynarodowej kraju.

Następnie (rozdział piąty) przeprowadzono empiryczną identyfikację wymiarów międzynarodowej konkurencyjności czynnikowej kraju, uznając, że tylko one mogą być determinantami produktywności makroekonomicznej. Przyjęto, że w celu ich identyfikacji zostanie zastosowana metoda głównych składowych. Kluczową przesłanką tego etapu badań było przypuszczenie, że autorskie pogrupowanie podfilarów wskaźnika GCI mimo wszystko może się okazać niewystarczające przy weryfikacji hipotezy głównej niniejszej monografii, że konkurencyjność międzynarodowa jest determinantą produktywności makroekonomicznej. Głównym zaś celem przyświecającym podjętemu – wieloletniemu – trudowi badawczemu było wykazanie, że konkurencyjność międzynarodowa w ujęciu wyłącznie czynnikowym determinuje poziom produktywności makroekonomicznej.

Nasuwa się więc pytanie: czy jest możliwa weryfikacja (lub falsyfikacja) powyższej hipotezy, która od dziesięcioleci przyświeca badaniom instytucji zajmującej się pomiarem poziomu konkurencyjności międzynarodowej oraz ekonomistom rozwijającym ten nurt naukowy? Jaką należy (można?) zastosować metodę badawczą, aby weryfikacja (lub falsyfikacja) była wiarygodna? Z jakich danych o produktywności makroekonomicznej należy (można) skorzystać, aby podjęte zadanie było wykonalne?

Pomiar jakiegokolwiek rodzaju produktywności zależy od wyboru mierników ilościowych, dotyczących zarówno nakładów, jak i osiągniętych wyników. Najczęstszym wskaźnikiem, do którego autorzy opracowań na temat konkurencyjności międzynarodowej odnoszą się w swych badaniach, jest produktywność czynników produkcji (ang. *Total Factor Productivity* – TFP). Wskaźnik ten ujmuje łącznie nakłady pracy i kapitału (w postaci ilorazu kapitału na jednostkę pracy). Porter i in. (2007, s. 58) utrzymują, że najogólniejszą miarę produktywności narodowej stanowi produkt krajowy brutto (ang. *Gross Domestic Product* – GDP) *per capita*, skorygowany o parytet siły nabywczej (ang. *Purchased Power Parity* – PPP), twierdząc jednocześnie, że jest on najlepszą sumaryczną miarą konkurencyjności międzynarodowej. Argumenty za przyjęciem takiego stanowiska są formułowane również w raporcie WEF z 2017 roku, choć sugeruje się w nim także, iż tradycyjny pomiar GDP może być zawodny i odpowiada, jak stwierdzono, za niedoszacowanie produktywności mierzonej TFP².

² „(...) total factor productivity is calculated based on GDP data, the resulting measurement errors could lead to an underestimation of productivity growth” (*The Global Competitiveness Report 2017–2018*, 2017, s. 3).

W odniesieniu do przyjętej w niniejszej monografii koncepcji rozważań, która dotyczy próby poszukiwania związków konkurencyjności międzynarodowej kraju i produktywności makroekonomicznej, w rozdziale szóstym omówiono praktykę pomiaru produktywności gospodarki narodowej proponowaną przez autorów bazy PWT (ang. *Penn World Tables*). Uznaje się ją coraz częściej za najlepsze jak dotychczas źródło danych statystycznych na temat mierników dochodu narodowego i czynników produkcji. W poszczególnych podrozdziałach omówiono podejścia do pomiaru: zasobów kapitału fizycznego, zasobów pracy, kapitału ludzkiego oraz postępu technicznego. Na zakończenie poddano ocenie przydatność poszczególnych mierników do weryfikacji metodologii WEF. Ostatecznie podjęto decyzję o wykorzystaniu bazy danych PWT do weryfikacji (falsyfikacji) hipotezy o występowaniu zależności między produktywnością makroekonomiczną (i jej poszczególnymi rodzajami) a konkurencyjnością międzynarodową kraju, konkretnie – konkurencyjnością czynnikową (rozdział siódmy).

Na zakończenie niniejszej monografii zostały sformułowane wnioski podsumowujące przeprowadzone badania oraz rekomendacje dotyczące kierunków rozwoju badań konkurencyjności międzynarodowej kraju.